

AMERIKAI ISTENEK

Búcsú a férfiakról

KRÁNICZ BENCE

A NEIL GAIMAN-REGÉNY RÉGÓTA TERVEZETT SZOROZATADAPTÁCIÓJA NEMCSAK RÉGI ÉS ÚJ ISTENEK HÁBORÚJÁRÓL, HANEM A NEMI SZEREPEK VÁLTOZÁSÁRÓL IS TUDÓSÍT.

2001-es megjelenése után röviddel Neil Gaiman regénye a kortárs fantasy hivatkozási alapjává vált, a képregényes szubkultúrában akkoriban már sztárnak számító szerzőjét pedig prózaíróként is a műfaji irodalom legnépszerűbb alkotói közé emelte. A *Tükör és füst* kötet néhány remekbe szabott novellája mellett az angol író az *Amerikai istenek*ben dolgozta ki legalaposabban és tette mai napig vonzóvá annak az *urban fantasy* névre keresztelt alműfajnak a nyelvét, amely legalább annyira támaszkodik hétköznapjaink kisrealista megfigyelésére, mint különféle mítoszok kreatív újrahasonítására, sőt erejét éppen e két világérzékelés, kétféle nézőpont ütköztetéséből nyeri. Gaiman korábbi regényében, a *Soseholban* is hasonló műfajkeveréssel kísérletezett – elvégre az urban fantasy a zsánerek keresztezéséből született, a purista szépirodalom-szemlélet szerint fantasztikus elemei horgonyozzák inkább a fantasy-hez –, ám az 1996-os könyvet olyan szorosan meghatározták a londoni tér tapasztalat és középosztálybeli életvitel jellemzői, hogy al- és felvilág találkozása nem hozott valódi robbanást; a nemzetközi olvasóközönség számára mindkét világot csodabogarak lakták.

Mint életműve legsikerültebb darabjaiban rendszerint, Gaimannek az *Amerikai istenek* esetében is az önéletrajzi ihletés segített tökéletesíteni a számos irodalmi előkép, köztük Ray Bradbury, Michael Moorcock és Stephen King egyes munkáinak művészi megoldásait is újrahasonosító urban fantasy receptjét. Az *Amerikai istenek* akkor keletkezett, amikor szerzője már befutott íróként egyre több időt töltött az Egyesült Államokban, olyannyira, hogy végül a

tengerentúlra költözött és állampolgárságért folyamodott. Regénye tehát az amerikaivá válás örökké ellentmondásos feladványának megoldási kísérlete, hiszen Gaiman nemcsak írói módszerében, de sejtetően érzelmi működését tekintve is korábbi fikciós műveken keresztül vezet be önmagát bármely élethelyzetbe. Az amerikai identitást pedig igencsak hasonlóan találta saját művészetszményéhez: mindkettőt a különféle fikciók keveredése, a lehetőségek végtelen tárházának kaotikus veszélyei és mámorító esélyei, a személység folytonos újratemtésének ígérete határozza meg.

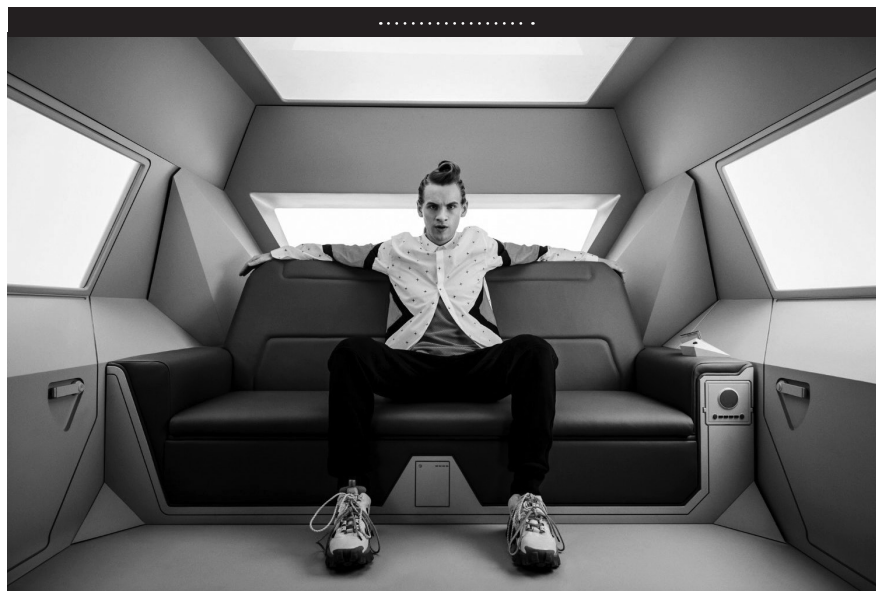
Arról nem is beszélve, hogy a bevándorlók által az Újvilágba hozott régi istenek, mint Odin, Húsvét vagy a leprikónok háborúja a Technológia, a Média és a modernitás más új istenei ellen a történet szintjén minden korábbi

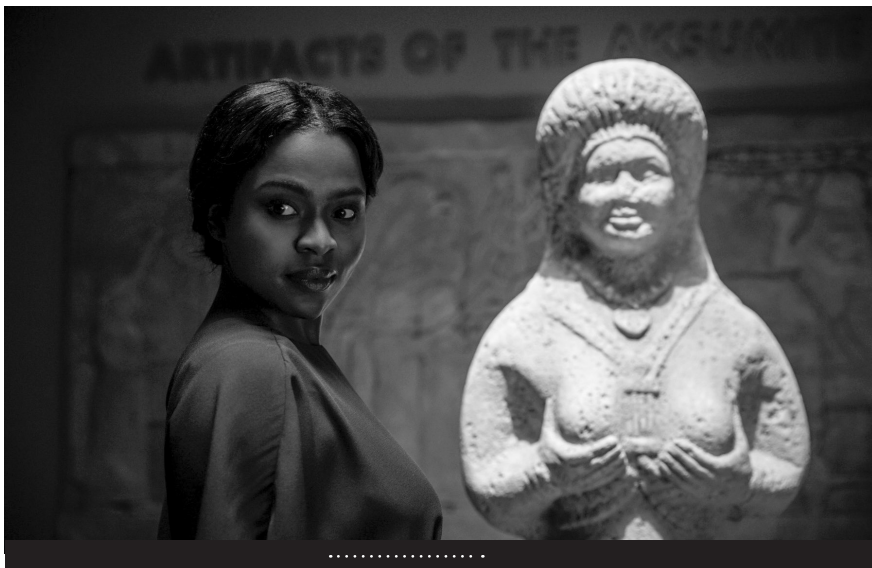
kísérletnél pontosabban leképezi az urban fantasy műfaji mechanizmusait. Az istenek háborúját előbb értetlenül szemlélő, majd eldöntő (vagy legalábbis a döntés illúzióját elnyerő) főhős, Árnyék viszonylag problémamentesen olvasható Gaiman alteregójaként, aki természetesen a képzelet, a mese, a jótékony hazugság, a „tükör és füst” oldalára, vagyis a régi istenek mellé áll. Az *Amerikai istenek* és a gaimani életmű fénytörésében e szövetség a modernitás diadala után elkerülhetetlenül együtt jár a bizonytalan narratív identitású hősökkel és a melankolikus, nosztalgikus hangoltsággal – többek között emiatt válhatott Gaiman *par excellence* posztmodern, és így roppantul divatos szerzővé.

Az első évadát szinte egyöntetű kritikai sikerrel és elfogadható nézőszámokkal maga mögött hagyó tévésorozat egyik legnagyobb kérdése, hogy a részben eleve utánérzéseként, idézetként, nosztalgia-komplexumként működő alapanyag az adaptáció során nem válik-e végképp erőtlenné; megtartja-e határozott kontúrjait, vagy önmaga árnyékává válik? Ellentmondásos helyzet: Bryan Fuller kreatornak (*Hannibal*) és a sorozat társíróinak – köztük a producerként is beszálló Gaimannel – utólagosan kellett kidomborítaniuk és híven újratertemteniük a regény alapvonalait, hogy azokhoz képest aztán hangsúlyozni tudják saját verziójuk egyediségét. Az első feladat aligha lett volna teljesíthető egy nagyjátékfilm keretei kö-

„Kisrealizmus és mítoszkinck”

(Bruce Langley)

zött. Noha Gaimant saját állítása szerint több nagyobb nevű rendező („legalábbis olyanok, akiknek azonnal fölvettem a telefont”) ke-

reste meg az adaptáció ügyében, végül mindannyian meghátráltak, felismerve, hogy a szövevényes központi történet mellett a regény világát élővé-lélegzővé formáló betétnovellákkal együtt az *Amerikai istenek* igen nehezen ültethető mozgóképre. Az író 2011 óta beszélt az egyre biztosabbá váló sorozatadaptációról. Előbb az HBO tűnt befutónak, végül a Starz csatornán készülhetett tévés változat, amely komolyan vette az aprólékos feldolgozás feladatát: a nyolcrészes első etap nagyjából az eredeti cselekményének harmadát fedi le, igaz, több önálló történetszállal gazdagítja az elbeszélést.

Ahogy előző sorozata, a szintén népszerű zsánerszerző művei alapján készült *Hannibal* esetében, úgy Bryan Fuller ezúttal is a kortárs presztízssorozatok derékhadánál bátrabban mer kísérletezni a vizuális stílussal. Az *Amerikai istenek* hivalkodó digitális esztétikája elsősorban az egyes istenek múltbeli Amerikába érkezését és jelenlegi ténykedését bemutató jelenetekben tűnik meggyőzőnek: Anubisz sivatagi túlvilága, a Bilquis vaginájának mélyén rejtező univerzum, vagy az arab utazó ügynök és a dzsinn szeretkezése egyszerre szürreális, álomszerű epizód és az erotikus fűtöttséget hangsúlyozó-parodizáló, a *camp* stíluskevercséhez közel kerülő szerzői betét. Árnýék és Szerda úr történeté-

„Gaiman fantasy-jének igenis van neme”
(Yetide Badaki)

ben viszont ugyanez a digitális expresszivitás lejárt, tíz éve meghaladott formanyelvet idéz, a bőséggel ontott, pixelenként haragosvörösre festett vér miatt

leginkább talán a 300 tesztoszteronidús rajzfilmerőszakjára hasonlít.

A jobb pillanatokban kreatív vízióként, rosszabb esetben egyszerű porhintésként értelmezhető telített vizualitás volna hivatott elterelni a figyelmet arról, hogy a történet csamog, mint a *Trónok harca* középső évadai – a szereplők úton vannak, de nem érnek oda sehova. Valódi történéseket, érzelmi íveket a flashback-betétek tartogatnak, amelyek a szezon előrehaladtával egyre hosszabb játékidőt harapnak ki az aktuális epizódból, és egyre bátrabban mernek elszakadni Gaiman regényétől. A csúcspontot Árnýék feleségének, Laurának a háttértörténete, illetve a nő ősenek-elődjének Amerikába érkezése és a leprikónnal, Bolond Sweeney-vel kötött szövetsége jelenti. Laura története sokkal gazdagabb, mint a könyvben, az Emily Browning által játszott karakter pedig fokozatosan Árnýékkal egyenrangú hőségévé válik a tévés *Amerikai istenek*nek.

A változtatás markánsan jelzi az adaptáció újdonságát: a régi és új istenek harca Fuller verziójában a tradicionális nemi szerepek újraosztását is magában hordja. A nőcsábász Szerda úr, a fizikumával érvényesülő Árnýék, Bolond Sweeney vagy Csernobog mind egy olyan konzervatív férfiképet testesítenek meg, amelyet az alkotók a régi isteneket övező nosztalgiával mutatnak be,

ám értik és jelzik, hogy ezek fölött a régi férfiak fölött eljárt az idő. Az új világ a halálból visszatérő, a síron túl is önálló nőké, mint Laura, vagy a hangsúlyozottan nemnélkülüként vagy nemváltóként bemutatott új istenségeké – gondoljunk csak a David Bowie-ként és Marilyn Monroe-ként is páváskodó Médiára Gillian Anderson alakításában, vagy Világ úrra, akit Hollywood Tilda Swinton utáni második számú androgün színésze, az öregedni képtelen Crispin Glover játszik. Szerda úr szívből jövő bölcsessége – „inkább legyek halott, minthogy elfelejtsenek” – nemcsak a művészek örök fohászát visszahangozza, hanem a régi istenekhez tapadó férfiaságesszmény elmúlását is regisztrálja, mégis megőrizve azt a fikció birodalmának. A szexualitás tévés mézőnyben kifejezetten merésznek mondható ábrázolása szintén ezt az értelmezést támogatja, ahogy Gaiman vékonyka filmes életművének keretei is, elvégre a Robert Zemeckisnek írt *Beowulf* szintén a tradicionális, vagy tán sosemvolt, mesei Férfi összecsapását meséli el a szupernővel, akinek nőiessége ott embertelenséget, szörnylétet takart.

Az új *Amerikai istenek* ígérete, hogy a bukkott férfi az erős női társ segítségével alkalmazkodhat, sőt ismét dominánssá válhat az új világban. Ehhez elsősorban le kell számolnia saját felsőbbrendűségének mítoszával. Akik képesek erre – és itt egyelőre sem Árnýékat, sem a meglepetéseket tartogató Szerda urat, azaz Odint nem szabad leírunk –, azok megélhetik, hogy elmeséljék halott férfitársaik történetét. Fuller olvasatában Gaiman fantasy-jének igenis van neme, és ahogy a másik, hetedik évadán túljutó, kitartóan népszerű fantasy sorozatban, itt is kulcsfontosságú kérdés, melyik nem képviselőjét illeti majd a korona a trónok harcának végén.

AMERIKAI ISTENEK (American Gods) – amerikai tévésorozat, 2017. Kreátor: **Bryan Fuller, Michael Green**. Rendezte: **David Slade, Adam Kane, Vincenzo Natali, Floria Sigismondi**. Írta: **Neil Gaiman, Maia Melnik**. Kép: **Darran Tiernan, Jo Willems**. Zene: **Brian Reitzell**. Szereplők: **Ricky Wittle** (Árnýék), **Emily Browning** (Laura), **Crispin Glover** (Világ úr), **Bruce Langley** (Technológia), **Yetide Badaki** (Bilquis), **Pablo Schreiber** (Bolond Sweeney), **Ian McShane** (Szerda úr), **Peter Stormare** (Csernobog), **Gillian Anderson** (Média). Gyártó: **Canada Film Capital / Freemantle**. Forgalmazó: **Starz!** 8 x 60 perc.